

I. Czy w dziejach Polski Ludowej dostrzega Pan/Pani tematy dotychczas pominięte? Prosiłobyśmy o wysunięcie postulatów badawczych.

Uważam, że na nowo trzeba przebadać dzieje społeczeństwa w czasach Polski Ludowej z rozbiem na poszczególne okresy oraz ewolucję postaw społeczeństwa zachodzących w całym 45-leciu. Trzeba postawić pytania dotyczące problemu kontynuacji mentalnych cech uformowanych w dobie Drugiej Rzeczypospolitej i okupacji, jakie występowały w latach 1945–1947. Warto ponownie przebadać skutki nowej polityki, także kulturalnej, lat 1948–1955, trwałego znaczenia przełomu październikowego 1956 r. (wraz z genezą tych przemian). Ponownie trzeba też w świetle dostępnych źródeł i prezentowanych ocen świadków i współtwórców zachodzących procesów przedstawić rozbiem duchowe społeczeństwa w latach 1965–1968, tzn. reakcją na list biskupów polskich do biskupów niemieckich z 1965 r. w trakcie obchodów milenium państwa i Kościoła oraz wydarzeń marcowych 1968 r. i sierpniowej interwencji, także Wojska Polskiego, w Czechosłowacji. Za temat badawczy można też uznać obiektywne zaprezentowanie procesów walki o ustanowienie trwałej administracji kościelnej (zgodnej z prawem kanonicznym) na ziemiach zachodnich i północnych Polski z finałem w czerwcu 1972 r. Chodzi o pokazanie, co było wspólne, a co rozbieżne dla władz państwowych oraz Episkopatu Polski w procesie polonizacji ziem pozyskanych w 1945 r. Na nowo trzeba też napisać historię PZPR, ZSL, SD i PAX (wydaje się, że z obecnej perspektywy można przeprowadzić obiektywne badania pokazujące ewolucję zachodzącą w kręgu rządzącej partii oraz postawę i losy ludzi z tą partią związanych). Generalnie rzecz biorąc trzeba zwrócić uwagę nie tylko na szeroko realizowany program roli opozycji w dziejach powojennej Polski (co oczywiście jest ważne), ale także na proces budowania i kontynuowania (uwzględniając ewentualne stany regresu czy stagnacji) tożsamości narodowej. Ważny tu jest problem roli pracy organicznej zwróconej w stronę budowania dorobku kulturalnego, naukowego, a w jakimś sensie i materialnego Polski w latach 1944–1989.

Wspomniane wyżej zagadnienia nie tyle są pominięte, ile wymagają nowego obiektywnego opracowania.

II. Jaką rolę w warsztacie badawczym historyków, zajmujących się dziejami Polski Ludowej, odgrywają, a jaką winny odgrywać, różne kategorie źródeł?

Coraz szerzej wykorzystywana jest dokumentacja wytworzona przez PPR, PPS, PZPR. Wydaje się, że te źródła wykorzystywane są zbyt selektywnie. Nadal oczywiście historyk będzie korzystał z dokumentacji instytucji państwowych, od rządu do szczebla gminy. Stosunkowo mało przebadana jest dokumentacja wytworzona np. przez banki, spółdzielczość różnego szczebla, instytucje gospodarcze, placówki kultury i nauki, środowiska twórcze.

Niewątpliwie problemem są badania nad dokumentacją wytworzoną przez policję polityczną Polski Ludowej. To dokumentacja niewątpliwie bardzo ważna. Korzystanie z niej wymaga dużych kompetencji, dojrzałej krytyki źródeł. Bez tych kompetencji i pewnych zasad moralnych obowiązujących naukowca, efekty kwerendy zasobu wytworzonego przez UB, prokuraturę wojskową, SB, Informację Wojskową i WSI mogą dać karykaturalny obraz procesów społecznych zachodzących w Polsce Ludowej. Trzeba z nich korzystać wykorzystując inne źródła oraz dysponując wiedzą pozazródłową.

Dotychczas w niewielkim stopniu wykorzystana jest dokumentacja Kościoła katolickiego i jego różnych struktur, od Episkopatu (wraz z kontaktami biskupów ze Stolicą Apostolską) po parafie, zakony. Brakuje też pełnych informacji o archiwach i innych zbiorach źródeł wytworzonych przez instytucje emigracyjne na Zachodzie (część tych źródeł w formie oryginałów lub mikrofilmów powinna znaleźć się w szerszym niż dotychczas zakresie w kraju).

Również dla w miarę pełnego obrazu dziejów Polski Ludowej potrzebny jest badaczom dostęp do dokumentacji wytworzonej przez różne struktury ZSRR zarówno w czasie II wojny światowej, jej fazy końcowej po kres Polski Ludowej. Dość ważne wydają się tutaj materiały radzieckiej służby dyplomatycznej (która z czasem powinna szerzej być udostępniona badaczom polskim) oraz dokumentacja związana z polityką gospodarczą.

Bez uwzględnienia wszystkich hipotetycznie występujących źródeł dotyczących danego zagadnienia (z krytycznym uwzględnieniem także pamiętników ludzi o różnych orientacjach i światopoglądzie) trudno oczekiwać, mimo dobrych intencji autorów, obiektywnych efektów. Sądzę, że dopiero za 10–15 lat powstaną syntezы oceniające w miarę obiektywnie całokształt dziejów Polski w latach 1944–1989.

III. Czy w Pana/Pani warsztacie naukowym wykorzystuje Pan/Pani monografie i wydawnictwa źródłowe dotyczące historii Polski Ludowej, opublikowane przed 1989 r. – i dlaczego?

Staram się bardzo ostrożnie korzystać z wydawnictw źródłowych opracowanych przed 1989 r. Korzystam w miarę możliwości – raczej obszernie – z oryginalnych dokumentów lub mikrofilmów. Prowadząc badania regionalne dotyczące głównie Pomorza Zachodniego, staram się znać wszystkie wydane do tej pory monografie, także w okresie Polski Ludowej. Korzystam z nich bardzo krytycznie, lecz uwzględniam prezentowane tezy, często z nimi polemizując. Generalnie biorąc, ze źródeł regionalnych wykorzystuję dane statystyczne, starając się jednak w miarę możliwości je weryfikować, co nie jest łatwe.

IV. Jaką nazwę okresu 1944/45–1989 uważa Pan/Pani za odpowiednią – Polska Ludowa? PRL? Peerel? Rzeczpospolita Druga i Pół? Polska pod okupacją sowiecką? Ewentualnie prosimy o własne propozycje.

Odpowiedź: Polska Ludowa

V. Czy opublikował(a) Pan/Pani także jakieś prace naukowe dotyczące innych okresów dziejów Polski lub z zakresu dziejów powszechnych? (Oczywiście możliwa jest odpowiedź: nie dotyczy).

Zajmowałem się także dziejami Pomorza Zachodniego od XII w. oraz informacjami źródłowymi dotyczącymi regionalnego zasobu archiwalnego oraz dziejów archiwów polskich.

VI. Prosimy wymienić nazwiska historyków zajmujących się dziejami Polski Ludowej, których uznaje Pan/Pani za autorytety naukowe.

Trudno oceniać żyjących historyków, ponieważ ich twórczość jest kontynuowana. Wyjątek trzeba tu zrobić dla prof. Krystyny Kersten, którą uważam za wielki autorytet naukowy. Mimo że prof. Gerard Labuda zajmuje się znacznie szerszym obszarem badawczym niż Polska Ludowa, jego konstatacje często przywołuję w swoich pracach. Przez dziesiątki lat związany byłem z aktywnością naukową prof. Antoniego Czubińskiego, którego prace – szczególnie wydane po 1990 r. – stanowią moim zdaniem ważny punkt odniesienia dla badaczy powojennych dziejów Polski. W swoich pracach dotyczących historii regionalnej wykorzystuję (czasami krytycznie) dorobek wielu historyków dziejów najnowszych, którzy oczywiście zajmują się nie tylko dziejami Polski Ludowej. Ze względu na to, że jestem przede wszystkim historykiem Pomorza uważam, że trwały dorobek w badaniach najnowszej historii regionalnej (po 1945 r.) mają tacy naukowcy szczecińscy, jak prof. Henryk Lesiński i prof. Tadeusz Białecki. Chętnie też korzystam z prac prof. Czesława Osękowskiego, który zajmuje się głównie ziemiami pozyskanymi w 1945 r. Nie wymieniam kilkudziesięciu młodych badaczy, którzy publikują dopiero po 1990 r., lecz ich prace często przywołuję.

Prof. dr hab. Kazimierz Kozłowski, ur. w 1942 r., w latach 1967–1971 studiował w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku (później Uniwersytet Gdański), w 1971 r. obronił pracę magisterską pt. *Osadnictwo wiejskie i miejskie w powiecie wolińskim 1945–1948*, przygotowaną pod kierunkiem doc. dr. Ludwika Zielińskiego, w 1980 r. obronił pracę doktorską pt. *Kształtowanie się środowisk twórczych w Szczecinie 1945–1959*, przygotowaną pod kierunkiem prof. Bogdana Dopierały w Instytucie Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, w 1995 r. habilitował się w Instytucie Historii UAM na podstawie książki pt. *Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim (1945–1955)*, w 2004 r. otrzymał nominację profesorską, od 2006 r. profesor zwyczajny Uniwersytetu Szczecińskiego.

Publikacje dotyczące okresu 1944/1945–1989: w 1994 r. – książka *Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim (1945–1955)*; poszerzona i uzupełniona (wydana w 2000 r.) książka *Między racją stanu a stalinizmem. Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim (1945–1955)*, Warszawa–Szczecin 2000; praca *Od Października '56 do Grudnia '70. Ewolucja stosunków społeczno-politycznych na Wybrzeżu (1956–1970)*, Szczecin 2002.
